

Ставлення ж до сучасної влади носить характер досить нейтральний, і не пов'язує ніяких очікувань на позитивні зміни. Таким чином, молоде покоління ставиться до політики і влади як до деяких даностей, які не викликають ні захоплення, ні особливо різких негативних емоцій. Це, перш за все, виявляється у відстороненості досить значної частини молоді від політичного життя. В якійсь мірі апатія молоді обумовлена тим, що здійснювані реформи найболючіше вдарили саме по ній, і тим, що в країні протягом останніх років відсутня будь-яка осмислена політика по відношенню до молоді як самостійної соціально-демографічної групи. Молодь, з одного боку, не бачить необхідності що-небудь кардинально змінювати в сформованому укладі життя, а з іншого, не розглядає політичну діяльність як значиму для себе, знаходячи більш перспективні способи і форми самоствердження і особистої самореалізації.

Література:

1. Лисовский В. Т. Социология молодежи. – СПб., 1996.
2. Алмонд Г. А. Верба С. Гражданская культура и стабильность демократии // Политические исследования. – 1992. – № 4.
3. Сикевич З. В. Молодежная культура: за и против. – Л., 1990. – С. 10.
4. Суртаев В. Я. Молодежная культура. – СПб., 1999.
6. Гаджиев К. и др. Политическая культура и политическое сознание. Политическая культура, теория и национальные модели. – М., 1994.

Додіна Є. Є., ОНЮА

ЗАПРОВАДЖЕННЯ РЕЛІГІЄЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В УКРАЇНІ

В статье рассматриваются вопросы религиозной экспертизы в Украине. Рассмотрены также проблемы процедуры осуществления религиозной экспертизы.

In the article the questions of religious examination in Ukraine are considered. Problems in relation to procedure of realization of religious examination also defined.

Постановка теми. Вивчення питань запровадження релігійно-знавчої експертизи реєстрації в Україні, процедури провадження релігійно-знавчої експертизи, узагальнення досвіду.

Вивчення проблеми. До розгляду питань, пов'язаних з забезпеченням правового регулювання державно-конфесійних відносин на демократичних засадах зверталось широке коло видатних українських і закордонних мислителів, вчених, юристів. Теоретичні основи вивчення цього питання закладені у працях фахівців у сфері загальнотеоретичної юриспруденції Ю. М. Оборотова, П. М. Рабиновича, М. М. Азаркіна, Г. Дж. Бергмана, А. Б. Венгерова, М. Ю. Вар'яса, Р. А. Папаяна, В. О. Ципіна, а також вчених адміністративістів, дослідження яких були поєднані з визнанням питань адміністративної правосуб'єктності, серед яких необхідно зазначити В. Б. Авер'янова, Є. В. Додіна, С. В. Ківалова, Л. Р. Білу-Тіунову. Необхідно звернути увагу на певні дослідження зроблені такими вченими, як А. Колодний, Л. Филипович, О. Заєць, Г. Друзенко, Ю. Решетніков, М. Новиченко.

Завдання цієї статті полягає в тому, щоб вивчити питання провадження релігієзнавчої експертизи в Україні, процедури та методики провадження релігієзнавчої експертизи, узагальнення досвіду.

Серед багатьох факторів національно-духовного відродження особливе місце займає фактор релігійний. Україна завжди була і є багатоконфесійною країною.

У Конституції України визначено, що релігія є важливою складовою частиною культури народу, держава сприяє розвитку української нації, її історичної свідомості, традиції [1] У державі визначається повага до прав людини у релігійній сфері, забезпечуються сприятливі умови для розвитку суспільної моралі, гуманізму, громадської злагоди та співробітництва людей незалежно від їх світогляду чи віросповідання.

Закон України про свободу совісті релігійних організацій [2], який був прийнятий у 1991 році, став значним кроком забезпечення прав людини у релігійній сфері та створення і діяльності релігійних організацій. Відповідно до законодавства України релігійна організація визнається юридичною особою з моменту реєстрації її статуту (положення). Для одержання релігійною громадою правоздатності юридичної особи громадяни в кількості не менше десяти чоловік, які утворили її і досягли 18-річного віку, подають заяву та статут (положення) на реєстрацію до обласної, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, а у Республіці Крим – до Уряду Республіки Крим. Релігійні центри, управління, монастирі, релігійні братства, місії та духовні навчальні заклади подають на реєстрацію статут (положення) до державного органу України у справах релігій.

Українське законодавство визначає, що у необхідних випадках орган, який здійснює реєстрацію статутів (положень) релігійних організацій, може зажадати висновок місцевої державної адміністрації, виконавчого комітету сільської, селищної, міської Рад народних депутатів, а також спеціалістів. У цьому разі рішення про реєстрацію статутів (положень) релігійних організацій приймається у тримісячний термін.

Згідно зі ст. 30. Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» державний орган України у справах релігій покликаний забезпечувати проведення державної політики щодо релігій і церкви. З цією метою він, зокрема забезпечує релігієзнавчу експертизу за участю представників релігійних організацій та відповідних спеціалістів. Відповідно до Положення про Державний комітет України у справах національностей та релігій [3], державний комітет України у справах національностей та релігій (Держкомнацрелігій) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Віце-прем'єр-міністра України. Держкомнацрелігій відповідно до покладених на нього завдань: забезпечує проведення релігієзнавчої експертизи статутів релігійних організацій за участю їх представників, представників наукових установ, учених-релігієзнавців та фахівців інших галузей, для здійснення релігієзнавчої експертизи.

У Держкомнацрелігій утворюється експертна рада за участю представників наукових установ, учених-релігієзнавців та фахівців з інших галузей. Склад експертної ради та положення про неї затверджує Голова Держкомнацрелігій. У Держкомнацрелігій можуть утворюватися наукова (науково-консультаційна) рада, інші дорадчі та консультаційні органи. Склад таких органів і положення про них затверджує Голова Держкомнацрелігій.

У зв'язку з важливою роллю в процесі державної реєстрації і тривалою неврегульованістю правової регламентації державної релігієзнавчої експертизи ці проблеми сьогодні вимагають особливої уваги. Реєструючий орган при створенні нових для України релігійних організацій не завжди має можливість самостійно з'ясувати, чи є організація, що звернулася з приводу реєстрації, релігійною, як її практика пов'язана з практикою інших, зокрема релігійних організацій, що діють за кордоном, і чи немає підстав для відмови в реєстрації.

Як вказує Пчелінцев О. В. [4]: «На жаль, тема релігієзнавчої експертизи практично не знайшла теоретичного осмислення і до

сьогоднішнього дня залишається за рамками наукових досліджень. Недослідженими залишаються такі важливі питання, як природа і ознаки релігієзнавчої експертизи, умови і спеціальні методи її проведення, предмет і об'єкт експертизи, статус експерта при провадженні релігієзнавчої експертизи і межі застосування спеціальних знань, проблемами комплексної і комісійної релігієзнавчої експертизи та інші.

Правове забезпечення проведення релігієзнавчої експертизи на сучасному етапі розвитку держави є дуже актуальним. Визначаючи правові підстави забезпечення релігієзнавчої експертизи в Україні, необхідно зазначити, що у країнах пострадянського простору були зроблені певні заходи щодо вирішення цього питання. Так, у Російській Федерації 25 лютого 2009 р. були затверджені Порядок проведення державної релігієзнавчої експертизи, [5] Положення про Експертну раду з проведення державної релігієзнавчої експертизи при Міністерстві юстиції Російської Федерації [6] та зразок бланка експертної ради з проведення державної релігієзнавчої експертизи при Міністерстві юстиції Російської Федерації.

Порядок проведення державної релігієзнавчої експертизи визначає об'єкт експертизи, завдання експертизи, суб'єктів експертизи, а також підстави за яких Мінюст Росії (його територіальний орган) має право направити запит про проведення експертизи.

Експертиза проводиться протягом 3 місяців з дати надходження запиту в Раду (Рада при Управлінні). У разі потреби отримання роз'яснень по представлених документах релігійних організацій, а також додатковій інформації дипломатичних представництв Російської Федерації в іноземних державах, інших державних органів Російської Федерації термін проведення експертизи може бути продовжений на один місяць з письмовим повідомленням про це Мінюсту Росії (його територіального органу) протягом 7 днів.

Порядок проведення державної релігієзнавчої експертизи визначає вимоги до змісту експертного висновку, який має для Мінюсту Росії (його територіального органу) рекомендаційний характер. Доступ до інформації про проведення експертизи забезпечується в порядку, встановленому для інформування громадян про діяльність органів державної влади. Експертний висновок і особлива думка експертів підлягають публікації на офіційному сайті Мінюсту Росії (його територіального органу).

Положення про Експертну раду з проведення державної релігієзнавчої експертизи при Міністерстві юстиції Російської Федерації регламентує, що Експертна рада з проведення державної

релігійнознавчої експертизи формується з посадових осіб державних органів, вчених-релігійзнавців, фахівців в області відносин держави і релігійних об'єднань, включення яких до її складу здійснюється за погодженням. Як консультанти до роботи Ради можуть притягуватися фахівці, що не є його членами, а також представники релігійних організацій.

Такі вчені як, Пчелінцев О. В, Саханова Т. В. [7] висловлюють думку про те, що принципи теоретичні положення, на яких повинне ґрунтуватися проведення релігійнознавчої експертизи, вже сформульовані ученими-юристами стосовно будь-якої спеціалізованої експертизи і можуть бути застосовні до державної релігійнознавчої експертизи.

Поняття експертиза є опрацьованим у українському правовому полі і визначено у Законі України «Про судову експертизу» [8], який визначає правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності. Відповідно до зазначеного закону: судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового та судового слідства.

Відповідно до Закону України Про судову експертизу судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи, а також у випадках і на умовах, визначених цим Законом, судові експерти, які не є працівниками зазначених установ. Організація науково-методичного забезпечення судово-експертної діяльності та організаційно-управлінські засади діяльності державних спеціалізованих установ покладаються на міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, до сфери управління яких належать державні спеціалізовані установи, що здійснюють судово-експертну діяльність.

Методики проведення судових експертиз (крім судово-медичних та судово-психіатричних) підлягають атестації та державній реєстрації в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.

Атестовані відповідно до Закону України Про судову експертизу судові експерти включаються до державного Реєстру атестованих судових експертів. Судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань. Згідно до законодавства судовими експертами державних спеціалізованих установ можуть бути фахівці, які мають відповідну

вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності.

В Україні до проведення судових експертиз, крім тих, що проводяться виключно державними спеціалізованими установами, можуть залучатися також судові експерти, які не є працівниками цих установ, за умови, що вони мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку в державних спеціалізованих установах.

Згідно до вимог законодавства судовий експерт на підставах і в порядку, передбаченими законодавством, може бути притягнутий до дисциплінарної, матеріальної, адміністративної чи кримінальної відповідальності.

Закон України Про судову експертизу також передбачає атестацію судового експерта. Метою атестації судового експерта є оцінка професійного рівня фахівців, які залучаються до проведення судових експертиз або беруть участь у розробках теоретичної та методичної бази судової експертизи. Залежно від спеціалізації їм присвоюється кваліфікація судового експерта з правом проведення певного виду експертизи.

Метою атестації працівників державної спеціалізованої установи, які залучаються до проведення судових експертиз та/або беруть участь у розробленні теоретичної та науково-методичної бази судової експертизи, є оцінка рівня їх спеціальних знань та відповідність займаній посаді. Залежно від спеціалізації і рівня підготовки працівникам державної спеціалізованої установи присвоюються кваліфікація судового експерта і кваліфікаційний клас.

Для присвоєння та позбавлення кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів створюються експертно-кваліфікаційні комісії при міністерствах та інших центральних органах виконавчої влади, до сфери управління яких належать державні спеціалізовані установи, що здійснюють судово-експертну діяльність.

О. О. Миронова, вивчая питання застосування спеціальних релігієзнавчих пізнань в діяльності органів державної влади [9], визначає, що для проведення релігійнознавчої експертизи слід залучати спеціалістів, які би допомогли владі здійснювати зважений контроль за діяльністю релігійних організацій. Важливо пам'ятати, вказує авторка, що релігійна експертиза не повинна давати рекомендацій владі з приводу того, як вчинити з цією чи іншою релігійною організацією. Хоча це можливо по відношенню до фінансових

та інших недержавних організацій, які вирішують, чи мати справу з тією чи іншою конфесією, релігійною організацією. Створення постійно діючих експертних комісій при органах державної влади. Наприклад, у Міністерстві юстиції, оскільки релігійні організації проходять тут реєстрацію, Міністерстві внутрішніх справ, Службі безпеки України – для розслідування релігійних злочинів та профілактики конфліктів на релігійному підґрунті.

Питання щодо проведення релігієзнавчих експертиз знає багато дискусій. Так, О. Яковлева вказує, що «Від медичної і психіатричної експертиз вимагають строгої відповідності певним методичним стандартам. Не то з релігієзнавчою експертизою: тут, як правило, фахівець використовується тільки як ерудит у відповідній області. Ви вивчали релігієзнавство в університеті, захистили дисертацію, маєте наукові праці, значить, ви годитеся для того, щоб виносити висновок по тих або інших проблемах, пов'язаних з релігією ... І той факт, що одній релігієзнавчій ерудиті в даному випадку недостатньо, лише говорить про назрілу необхідність розробити методику релігієзнавчої експертизи» [10].

Автор визначає, що це дозволить підвищити якість експертизи, приведе до поліпшення її результативності. Як свідчить Е. Лапін «нині навіть до судово-релігієзнавчої експертизи, необхідної по кримінальних справах про злочин, передбаченому ст. 239 Кримінального кодексу РФ «Організація об'єднання, що зазіхає на особистість і права громадян», [11] залучаються вчені-релігієзнавці з вузів, які, здебільшого не мають досвіду провадження судових експертиз [12].

На думку Пчелінцева О. В [13] представляється, що в законодавстві повинна міститися пряма заборона на членство в експертних радах священнослужителів і представників будь-яких конфесій. Інакше порушується не тільки принцип об'єктивності, але також принцип світськості держави, відділення релігійних організацій від держави. Подібна точка зору вже висловлювалася вітчизняними ученими, такими як Дозорцев П. Н. [14] Пчелінцев О. В. визначає, що експертом державної релігієзнавчої експертизи також не може бути і будь-який інший представник конфесії, а також громадянин, що полягає з нею в трудових або інших договірних відносинах [15].

Купріянов Ф. А. [16] вважає, що проведення релігієзнавчої експертизи необхідно не тільки при проведенні реєстрації, але й згодом, у якості одного зі способів державного контролю. Необхідно законодавчо закріпити проведення періодичної релігієзнавчої

експертизи зареєстрованих релігійних організацій нових віросповідань у перші п'ятнадцять років після їхньої державної реєстрації. Це пов'язане з тим, що при становленні нового віровчення можлива досить швидка зміна віронавчальних істин і зовнішніх релігійних атрибутів, у тому числі богослужбових традицій, що може привести до порушення прав громадян. Так, Дворкин О. Л. наводить такі приклади, що Православна церква Божий Матері Державної, що з'явилася близько 1988 до 2000 року встигла переміняти майже десяток назв (Фонд нової Святої Русі», «Церква Непорочної Діви», «Церква Божий Матері», «Фонд «Марія XX в.», «Російська все-світня Маріальна церква», «Церква Божий Матері Перетвірної», Всесвітня Параклитська Богородична Церква», «Церква Третього Завіту») і істотно змінити своє віровчення [17]. Існує питання про необхідність наділити крім реєструючого органу також контролюючі органи, а так само і суди, правом звертатися за проведенням релігієзнавчої експертизи у відповідні експертні ради.

Купріянов Ф. А. [18] визначає необхідність створювати єдиний інформаційний банк даних, який би дозволив уніфікувати діяльність експертних рад а також на його думку представляється, що необхідно законодавчо ввести обов'язок експертних рад надавати засобом масової інформації по їхніх запитах відомості про результати проведення державної релігієзнавчої експертизи або публікувати їх у спеціальних виданнях. Це тим більше важливо, що державна релігієзнавча експертиза проводиться, як правило, по маловідомих і маловивчених нових релігійних рухах і її результатах є актуальними не тільки для фахівців, але й для широкої аудиторії.

Висновки. Запровадження релігієзнавчої експертизи має велике суспільне значення щодо поліпшення державно-конфесійних відносин в Україні. Правова регламентація щодо проведення релігієзнавчої експертизи дасть можливість уникнути зловживань і буде засобом подальшого забезпечення права на свободу совісті в Україні.

Література:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квітня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 25. – Ст. 28.

3. Положення про Державний комітет України у справах національностей та релігій: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2007 р. № 201. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=201-2007- %EF](http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=201-2007-%EF)
4. Пчелинцев А. В. Государственная религиоведческая экспертиза в системе правовых гарантий свободы совести и вероисповедания // Религия и право. – 2009. – № 3.
5. Порядок проведения государственной религиоведческой экспертизы. Приложение № 1 к приказу Министерства юстиции Российской Федерации от 18 Февраля 2009 г. № 53 «О государственной религиоведческой экспертизе». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.religare.ru/ 2_64513.html](http://www.religare.ru/2_64513.html)
6. Положение об Экспертном совете по проведению государственной религиоведческой экспертизы при Министерстве юстиции Российской Федерации. Приложение N 2 к Приказу Министерства юстиции Российской Федерации от 18 февраля 2009 г. № 53 г. Москва «О государственной религиоведческой экспертизе». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rg.ru/2009/03/13/religia-ekspertiza-dok.html>
7. Пчелинцев А. В. Государственная религиоведческая экспертиза в системе правовых гарантий свободы совести и вероисповедания // Религия и право. – 2009. – № 3.
8. Про судову експертизу: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232.
9. Миронова О. О. Питання застосування спеціальних релігієзнавчих пізнань в діяльності органів державної влади. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.nbu.gov.ua/Portal/Natural/VKNU/FP/2007_8788. pdf](http://www.nbu.gov.ua/Portal/Natural/VKNU/FP/2007_8788.pdf)
10. Яковлева Е. Комментарий к Приказу Министерства юстиции Российской Федерации от 18 февраля 2009 г. N 53 г. Москва «О государственной религиоведческой экспертизе» // Российская газета. – Центральный выпуск № 4867 от 13 марта 2009 г.
11. Уголовный Кодекс Российской Федерации от 13.06.1996 N 63-ФЗ (принят ГД ФС РФ 24.05.1996) (действующая редакция). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.consultant.ru/popular/ukrf/>
12. Лапин Е. Судебно-религиоведческая экспертиза // Российская юстиция. – № 5. – 2001.
13. Пчелинцев А. В. Государственная религиоведческая экспертиза в системе правовых гарантий свободы совести и вероисповедания // Религия и право. – 2009. – № 3.

14. Дозорцев П. Н. Возможна ли об'єктивная религиоведческая экспертиза? // Религия и право. – 1998. – № 3. – С. 26.
15. Пчелинцев А. В. Государственная религиоведческая экспертиза в системе правовых гарантий свободы совести и вероисповедания // Религия и право. – 2009. – № 3.
16. Куприянов Ф. А. Судебно-религиоведческая и иные религиоведческие экспертизы. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: Див.: www.religion.sova-center.ru
17. Дворкин А. Л. Сектоведение. Тоталитарные секты. Опыт систематического наблюдения. – Нижний Новгород, 2000. – С. 599-632.
18. Куприянов Ф. А. Судебно-религиоведческая и иные религиоведческие экспертизы. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: Див.: www.religion.sova-center.ru

Рязанов М. Ю., ОНЮА

СЛОВ'ЯНСЬКА КУЛЬТУРА ЯК ОСНОВА СТАНОВЛЕННЯ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Данная статья раскрывает зачатки украинской политической мысли как неотъемлемой составляющей национального интеллектуального достояния. Рассматриваются предпосылки развития общественно-политических идей, сформулированных выдающимися учеными, этапы развития государственности на украинской земле. Анализируется вклад в развитие демократических идей становления и функционирования восточнославянских государств Б. Хмельницкого, М. Костомарова, М. Драгоманова и других выдающихся деятелей.

This article reveals seeds of Ukrainian political thought as an integral part of the national intellectual treasure. Considered prerequisites for the development of social-political ideas formulated by prominent scientists, stages of development of Ukrainian statehood. Analyze the contribution to development of democratic ideas of formation and operation of East Slavic states by B. Khmelnytskyi, M. Kostomarov, M. Dragomanov and other prominent figures.

Еволюція політичних ідей слов'янських держав розвивалися в гущі загальнолюдських знань щодо форм і функцій політики і влади, політичних інститутів, політичної ідеології й культури, політичної стратегії і тактики, інших політичних явищ і ціннос-